

Razem dla Edukacji

**Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”**

Scenariusz zajęć:

Lasy litewskie w epickich opowieściach Adama Mickiewicza i Czesława Miłosza. Analiza porównawcza fragmentów Pana Tadeusza i Doliny Issy

III Liceum Ogólnokształcące w Białymstoku

Konspekt lekcji j. polskiego na temat:

Lasy litewskie w epickich opowieściach Adama Mickiewicza i Czesława Miłosza. Analiza porównawcza fragmentów *Pana Tadeusza* i *Doliny Issy*.

Lekcja może się odbyć w ostatnim roku nauki w szkole ponadpodstawowej i stanowić przygotowanie do matury zdawanej na poziomie rozszerzonym, ale też może być realizowana jako ćwiczenie interpretacyjne na niższym etapie kształcenia.

Cel główny: refleksja nad niezwykłością natury i różnymi sposobami jej epickich opisów w literaturze.

Cele szczegółowe; uczeń potrafi:

1. Zaprezentować narratora analizowanych fragmentów epiki;
2. Scharakteryzować opisywane elementy świata przedstawionego analizowanych tekstów;
3. Poddać analizie strukturę i kształt literacki fragmentów;
4. Przedstawić funkcję zastosowanych przez twórców środków stylistycznych;
5. Sprecyzować płaszczyzny porównania tekstów czyli plan kompozycyjny pracy interpretacyjnej.
6. Wyrazić swoje opinie o wartości literackiej omawianych fragmentów i sprecyzować swoje gusta czytelnicze.

Metoda: nauczanie polimetodyczne: ćwiczenia w mówieniu, ćwiczenia analityczne, ćwiczenia redakcyjne.

Forma: praca w grupach.

Środki dydaktyczne: kserokopie fragmentów tekstów *Pana Tadeusza* i *Doliny Issy*; papier, mazaki.

Szczegółowy projekt lekcji.

1. Rozmowa na temat genezy i tematyki *Pana Tadeusza* i *Doliny Issy*. Dzieła powstały w zupełnie innych czasach: *Pan Tadeusz* na emigracji w Paryżu w 1834 roku, zaś *Dolina Issy* w 1955 roku; są to więc teksty z XIX i XX wieku. Teksty łączy wspólne miejsce akcji czyli Litwa, bo tam Mickiewicz umieszcza Soplicowo, zaś Miłosz Ginie. Świat przedstawiony w obu tekstach to podobny fragment rzeczywistości realnej: las.
2. Podanie głównego celu lekcji.

3. Głośne odczytanie przez nauczyciela fragmentu *Pana Tadeusza*.
4. Ustne sprecyzowanie indywidualnych wrażeń wywołanych lekturą.
5. Rozdanie kserokopii fragmentu do analizy. Podanie dyspozycji do analizy tekstu w grupach: 1. Kreacja narratora. 2. Elementy świata przedstawionego w tekście. 3. Ważne środki stylistyczne w tekście i ich funkcje.
6. Praca w grupach. Analiza fragmentu *Pana Tadeusza*. (Nauczyciel pomaga zespołom mającym problemy).
7. Prezentacja efektów pracy grup w formie nielinearnych notatek na tablicy bądź plakatów na papierze. (trzecioosobowy narrator, zafascynowany pięknem świata, szczególnie dokładnie przedstawia drzewa: czeremchy, jarzębiny, leszczyna, głóg, brzoza, grab, buki, topole, dąb; najważniejszym środkiem stylistycznym jest personifikacja – drzewa przedstawione są jak ludzie i poprzez metaforykę tworzą niejako wielopokoleniową rodzinę: ... a niżej dziatwa leśna (...) Brzoza biała, kochanka, z małżonkiem swym grabem. A dalej, jakby starce na dzieci i wnuki, /Patrzę siedząc w milczeniu: tu sędziwe buki,...; personifikację wspierają porównania: Leszczyna jak menada (...), Drzewa i krzewy liśćmi wzięty się za ręce/ Jak do tańca stojące panny i młodzieńce, a nawet porównania homeryckie: Dąb, włożywszy pięć wieków na swój kark garbaty,/Wspiera się, jak na grobów połamanych słupach,/Na dębów, przodków swoich, skamieniałych trupach.; ważną funkcję w opisie lasu pełnią też epitety kolorystyczne, nadając barw przedstawionym drzewom: ...z zielonymi berły (...) czarne usta(...), brzoza biała (...)
8. Rozdanie do analizy tekstu Miłosza i przypomnienie dyspozycji z analizy *Pana Tadeusza*.
9. Analiza fragmentu – praca w grupach (nauczyciel pomaga zespołom mającym trudności).
10. Konfrontacja kształtu literackiego obu tekstów: *Pan Tadeusz* – epos pisany regularnym trzynastozgłoskowcem; *Dolina Issy* – powieść pisana prozą.
11. Prezentacja efektów pracy grup w formie nielinearnych notatek na tablicy bądź plakatów na papierze. (trzecioosobowy narrator – personalny, przyjmuje punkt widzenia bohatera – Tomaszka, zachwycą się światem wokół, zastanawia się nad niezwykłością ptasiego życia, podpatruje ptaki; szczególną uwagę zwraca na : drozdy, kwiczoły, grubodzioby, sójki, bekasy i tokującego głuszca; w opisie ptaków szczególnie istotne są tu epitety, w tym też epitety kolorystyczne: *nakrapiane drozdy, niebieskawe pióra, jajeczka bladonie, różanozielony jedwab*; ważną rolę w opisie odgrywają wyrażenia onomatopieczne, pozwalające niejako usłyszeć odgłosy ptaków czy dźwięki wywoływane przez skradającego się chłopca: *skradał się cicho, tak, żeby żadna gałązka nie trzasnęła pod nogą(...) co do gniazda sójek to byłby je przegapił, gdyby nie ich niespokojne skrzeczenie*; dynamikę przedstawionej sytuacji zachowania tomaszka i ptaków eksponują nagromadzone czasowniki: *Chwiał się uczepiony cieniutkiego tu pnia, a one atakowały go z góry desperacko, z wyraźnym zamiarem, żeby uderzyć dziobem, i w ostatniej dopiero chwili zwyciężał strach, zwiijały się*

w miejscu, zawracają, żeby za chwilę ponowić napaść. , niezwykłość bekasów oddana zostaje za pomocą malowniczego, poetyckiego porównania: *W górze pobekiwały bekasy, jak baranki biegnące gdzieś bardzo daleko za barwą różowozielonego jedwabiu.*; głuszek zostaje nazwany symbolem prawdziwej puszczy, przypisuje mu się więc znaczenie symboliczne. Narrator w imieniu Tomaszka uznaje ptaki za *najwyższe piękno*.

12. Sporządzenie planu kompozycyjnego pisemnej interpretacji porównawczej – praca w grupach.
13. Prezentacja pracy grup – wspólna redakcja planu pracy interpretacyjnej. (1. Wstęp – np. rozważania o opisach natury w literaturze staropolskiej lub geneza *Pana Tadeusza i Doliny Issy* albo wizje miejsc dzieciństwa w różnych utworach literackich..... 2. Zasada zestawienia podanych fragmentów – opis lasu litewskiego. 3. Płaszczyzny porównania tekstów: a. cechy gatunkowe tekstów, b. kreacja narratora u Mickiewicza i Miłosza; c. usytuowanie lasu w świecie przedstawionym każdego fragmentu; d. opis drzew w *Panu Tadeuszu* i funkcje środków stylistycznych w opisie; e. opis ptaków w *Dolinie Issy* i funkcje środków stylistycznych w opisie 4. Zakończenie: Wizerunek litewskiego lasu wykreowany przez obu twórców lub opis lasu, który jest moim zdaniem ciekawszy literacko albo różnice w literackiej kreacji lasu.
14. Praca domowa (jedno zadanie, do wyboru):
 1. Interpretacja porównawcza fragmentów *Pana Tadeusza i Doliny Issy*.
 2. Przekład intersemiotyczny: Mój malarski wizerunek litewskiego lasu inspirowany *Panem Tadeuszem* A. Mickiewicza i *Doliną Issy* Cz. Miłosza.

Konspekt opracowano na zajęciach prowadzonych przez doradcę metodycznego MODM – mgr Marię Bartnicką.

M. Bartnicka

Czesław Miłosz, *Dolina Issy*, Kraków 1993, s. 152-154.

Las za Borkunami, w który się zaszły zaraz po południu, wywoływał chęć, żeby wyskoczyć z własnej skóry i zamienić się w to wszystko naokoło, coś od wewnątrz rozsadzało aż do bólu i wrzasku zachwyty. Jednak zamiast wrzeszczeć, skradał się cicho, tak żeby żadna gałązka nie trzasnęła pod nogą, i na najmniejszy odgłos czy szmer kamienia. Tylko w ten sposób przenika się w świat ptaków, te boją się nie kształtu człowieka, ale ruchu. Koło niego spacerowały nakrapiane drozdy, które umiał odróżnić do kwiczołów (te pióra na głowie mają niebieskawe, a nie szarobrązowe), odkrył, obchodząc wysoki świerk, że grubodzioby tam uwiły już gniazdo, co do gniazda sójek to byłby je przegapił, gdyby nie ich niespokojne skrzeczenie. Tak, to tu, ale tak schowane, że z dołu nikt by się nie domyślił. Na tym młodym świerku gałęzie zaczynały się tuż przy ziemi, wspinał się najpierw z łatwością, ale im wyżej, tym trudniej, bo gęsto kolce igieł siekły go po twarzy i spocony, podrapany wynurzył głowę na szczycie tuż przy gnieździe. Chwiał się uczepiony cieniutkiego tu pnia, a one atakowały go z góry desperacko, z wyraźnym zamiarem, żeby uderzyć dziobem, i w ostatniej dopiero chwili zwyciężał strach, zwiły się w miejscu, zawracały, żeby za chwilę ponownie napaść. Znalazł cztery jajeczka bladocięte w rdzawe plamki, ale ich nie ruszył. Dlaczego większość leśnych ptaków składa kropkowane jajeczka? Nikt nie potrafi tego mu wyjaśnić. Tak już jest. Ale dlaczego? Zsunął się zadowolony z osiągnięcia celu.

Wracał upojony spostrzeżeniami, przede wszystkim leśną wiosną, której piękność nie polegała na niczym z osobna, na chórze nadziei złożonym z tysiąca głosów. Na ostrych szczytach, czarnych na tle nieba z zachodu, wyciągały swoje melodie drozdy.(...) W górze pobekiwały bekasy, jak baranki biegnące gdzieś bardzo daleko za barwą różowo zielonego jedwabiu. (...)

Podkradanie się do głuszcza na tokach uchodzi za trudną umiejętność. Obyczaj tego ptaka znał, ale nie widział go nigdy, nie trzymały się koło Borkun, tylko w głębi, daleko od ludzi: ptak – symbol prawdziwej puszczy. Tylko dwa albo trzy kroki można zrobić przy końcu każdej jego pieśni, kiedy głuchnie i obojętnie na to, co odbywa się w ciemności pod nim – bo tokuje jedynie o świcie, w porze między topnieniem śniegów i pierwszą zielenią.(...)

Ponieważ ptaki uznał za najwyższe piękno, ślubował pozostać im wierny i swoje powołanie realizował z uporem.

Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Ossolineum 1996, s.168-170.

A przecież wokół nich ciągnęły się lasy
Litewskie! Tak poważne i tak pełne krasy!-
Czeremchy opłatane dzikich chmielów wieńcem,
Jarzębiny ze świeżym pasterskim rumieńcem,
Leszczyna jak menada z zielonymi berylami,
Ubraniemi, jak w grona, w orzechowe perły;
A niżej dziatwa leśna: głóg w objęciu kalin,
Ożyna czarne usta tuląca do malin.
Drzewa i krzewy liśćmi wzięty się za ręce
Jak do tańca stojące panny i młodzieńce
Wkoło pary małżonków. Stoi pośród grona
Para, nad całą leśną gromadą wzniesiona
Wysmukłością kibici i barwy powabem:
Brzoza biała, kochanka, z małżonkiem swym grabem.
A dalej, jakby starce na dzieci i wnuki,
Patrzą siedząc w milczeniu: tu sędziwe buki,
Tam matrony topole i mchami brodaty
Dąb, włożywszy pięć wieków na swój kark garbaty,
Wspiera się, jak na grobów potamanych słupach,
Na dębów, przodków swoich, skamieniałych trupach.

Razem dla Edukacji

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

www.razemdlaedukacji.org.pl

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

OŚRODEK DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
STOWARZYSZENIA „WSPÓLNOTA POLSKA”

Podlaski Oddział Stowarzyszenia
„Wspólnota Polska” w Białymstoku

Projekt realizowany ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej w ramach konkursu „Rodzina polonijna”.